

Křepelka polní (*Coturnix coturnix*) trpí při sklizních velkými ztrátami na snůškách i mláďátech.
Foto Zdeněk Tunka.

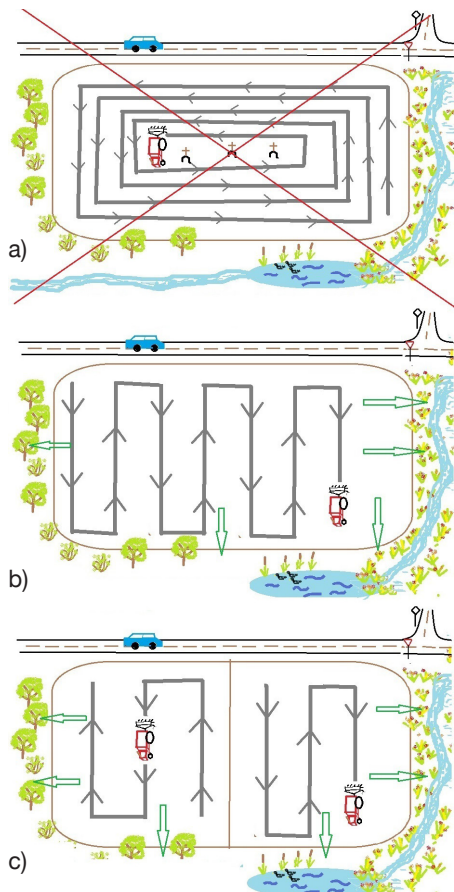
Sečení travních porostů nejen z pohledu ptáků

Pavel Jaška a Jana Jiskrová, AOPK ČR, Regionální pracoviště Správa CHKO Slavkovský les

Louky představují pro řadu ptačích druhů klíčové životní prostředí. Nejenže v nich dochází přímo ke stavbě hnízd a inkubaci vajec, ale také ke krmení mláďat, jejich výchově a vodění po opuštění hnízda. V lučních porostech ptáci loví, sbírají semena a části rostlin nebo se ukrývají před nebezpečím. Řada druhů do luk zalétá za potravou, aniž by v nich přímo hnízdila. Louky tedy tvoří nenahraditelnou složku prostředí, na níž je přímo závislý nespočet ptačích druhů.

Travinobylinné ekosystémy se v krajině vyskytují od nepaměti. Před příchodem prvních zemědělců v mladší době kamenné jejich údržbu pravděpodobně zajišťovali rozmanití býložravci. Od nástupu neolitického člověka v poleďové době se situace mění

a postupně převládá údržba lučních ekosystémů hospodářskými zvířaty a ručními nástroji. Louky byly sklizeny postupně nespočtem vlastníků půdy a drobnými zemědělci. V celokrajinném měřítku tak vznikala pestrá mozaika posekaných, dosud nesklizených, různě odrůstajících nebo úplně zanedbaných lučních porostů. Krajina stále poskytovala rozmanité prostředí pro nespočetné druhy hmyzu a ptáků. Od devatenáctého století dochází s postupným nástupem zemědělské mechanizace ke zvyšování efektivity a rychlosti sečení luk. Ta se u nás projevila skokově zejména po druhé světové válce s kolektivizací a společným hospodařením v družstvech a státních statcích bez ohledu na drobné vlastnictví půdy. Porevoluční

Obr. 1. Různé způsoby seče luk: a) nevhodný způsob seče od okraje do středu, kdy jsou zvířata vhnána do středu a následně pobita; b), c) vhodné způsoby od okraje k okraji nebo od středu ke kraji, kdy jsou zvířata vytlačována z louky ven (zelené šipky). Kresba Pavel Jaška.

turbulentní doba privatizací a následný vstup naší země do Evropské unie, to vše generovalo další změny v obhospodařování luk a pastvin. Socioekonomické změny na venkově a zvyšující se dostupnost velké a výkonné zemědělské techniky vedly k odlivu lidí ze zemědělských profesí. Intenzita využívání krajiny narostla se zavedením dotačí „na plochu“, kdy zemědělci pro zvýšení zisků rozšířili obhospodařované plochy na

úkor posledních zbytků jen nahodile obhospodařovaných, často hůře dostupných míst. Ubylo tak dalších drobných mokřadů, okrajů vodotečí, mezí nebo lesních lemů, které mohly hostit život mimo pravidelně obhospodařované plochy. S komplikovaností dotační zemědělské politiky narůstá také riziko postihů za neplnění povinností a administrativní zátěž zemědělců. Ti se snaží maximálně zjednodušovat logistiku sklizní s co nejlepší ekonomickou bilancí. S tím souvisí i přechod z luk sklizených na seno k senážím. Zdráné sklizení luk na seno vyžaduje určitý čas a přívětivé počasí. Senáž lze balíkovat po zavaznutí biomasy již jeden nebo dva dny po seči. Díky všem těmto změnám sklízíme desítky a stovky hektarů luk během několika hodin. Prakticky lusknutím prstů tedy kombinací efektivity a nastavení dotační politiky v zemědělství doslova decimujeme obyvatelstvo lučních porostů v dimenzích celých údolí, katastrů nebo regionů. Různorodost sklizní se v takových podmínkách nesmírně těžko prosazuje a v konfliktu s ekonomikou a hospodárností jednotlivých podniků zpravidla ekologické hledisko prohrává. Nemůžeme se proto divit, že v zemědělské krajině čelíme dramatickému úbytku ptáků, opylovačů a hmyzu obecně.

Jak tedy můžeme pomoci v ochraně života na loukách a v jejich okolí? Přispět můžeme na mnoha úrovních. Prvním krokem je uvědomění si problému a přehodnocení vlastního žebříčku hodnot před okamžikem, kdy svým hlasem zasáhneme do veřejného mínění a směřování společnosti. Následovat mohou naše spotřebitelské preference produktů malých farmářů a ekologicky hospodařících subjektů. V případě, že máme tu nesmírnou zodpovědnost a štěstí, že jsme vlastníky půdy, nebo přímo zemědělci a krajinnými hospodáři, pak můžeme být přímými hybateli změn alespoň v té části krajiny, která nám byla svěřena do opatrování. Můžeme hledat cesty, jak krajinu obhospodařovat šetrněji a pestřeji. Své nápady můžeme konzultovat s odborníky

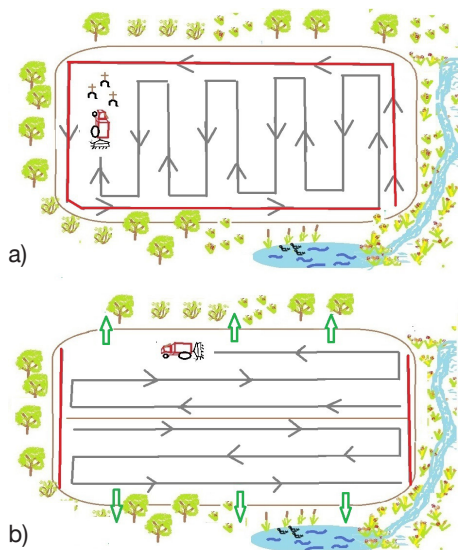

Chřástala polního (*Crex crex*) lze podpořit realizací seče až po 15. srpnu. Využit lze dotační titul „Ochrana chřástala polního“ v rámci agroenvironmentálně - klimatických opatření. Foto Zdeněk Tunka.

na životní prostředí, kteří jsou tu právě proto, aby zemědělcům pomohli udělat to, co je z hlediska přírody a krajiny správné a potřebné.

Jeden z velmi důležitých aspektů hospodaření na loukách spočívá ve způsobu seči. Zemědělci již mnoho let vědí, že když se kosí v kruzích od okraje do středu (obr. 1a), prchají živočichové na louce před traktorem do středu dosud nesklizené části louky. Při posekání posledního úseku tak dojde k likvidaci všeho živého. Traktory tedy musí sekat od kraje ke kraji (obr. 1b), nebo od středu ke kraji (obr. 1c). Proto nás také při jednom letošním výjezdu za ochránářskými povinnostmi nemile překvapilo, když zemědělec nejdříve obsekal obvod louky v šíři několika metrů, a teprve následně začal sekat vnitřní neposekanou část, i když již od kraje ke kraji (obr. 2a). První obsekávání obvodu louky však není přípustné z pohledu ochrany lučních živočichů. Zvěř a momentálně nevzletní ptáci musí mít možnost ustupovat před sekáním doposud neposekanou loukou ke kraji sklizené plochy a následně uniknout do okolí. Pokud je však již obvod posekán, mohou se zastavit v dosud neposekané trávě a tam být zabiti (obr. 2a), protože posekaný obvod se bojí překonat.

Když jsme pátrali po příčině tohoto podivného a velmi škodlivého způsobu seče, zjistili jsme, že je to bohužel poměrně běžná praxe, která je podpořena nepřesnou formulací podmínek dotačních titulů pro travní porosty. Přestože je v nich uvedena povinnost sekat od jednoho kraje louky ke druhému, případně od středu k okrajům, což je přesně to, co je potřeba, najdeme zde i jeden velmi nešťastný dodatek (poznámku). V něm se totiž píše, že: „*Při plnění této podmínky je vhodné na daném dílu půdního bloku nejdříve pokosit pás po okraji dílu půdního bloku sloužící jako souvrat, a poté provádět seč od jedné strany dílu půdního bloku ke druhé, což přináší výsledky v ochraně srnčí zvěře*“. Souvratí zde rozumíme místo, kde se otáčí traktor sekající louku a dílem půdního bloku zjednodušeně rozumíme obhospodařovanou louku. Farmáři si však tuto podmínku chybně vykládají tak, že mohou obsekat celý obvod louky jako souvrat, neboť při sekání tam a zpět se na okrajích v posekaném obvodu vždy s traktorem otáčí. Na jejich obranu je však nutno říci, že způsob, jakým je poznámka napsána, takovou interpretaci umožňuje. Jakmile jsme tuto nejednoznačnost podchytili, okamžitě jsme začali v regionu upozorňovat farmáře

Obr. 2. Sečení luk a obsekávání souvrátí: a) nevhodný způsob obsekávání souvrátí (červeně) po celém obvodu louky, b) vhodný způsob posekání souvrátí (červeně) jen na dvou protilehlých stranách louky. Zvířata mohou unikat do okolí (zelené šipky). Kresba Pavel Jaška.

na tuto nebezpečnou formulaci. Současně jsme je upozorňovali, že pokud potřebují posekat nejdřív souvrátí, nesmí tak činit po celém obvodu, ale jen na dvou protilehlých stranách louky (obr. 2b). Tímto způsobem je zajištěna možnost úniku zvířat z kosené plochy doposud neposečeným porostem. Hledání možného řešení se státní ochrana přírody intenzivně věnuje.

Závěrem si musíme z pohledu ornitologů hluboce povzdychnout. Jak si vytrvalý čtenář jistě povšiml, v oné nešťastné poznámce se zmiňuje srnčí zvěř. V případě sečení luk se jedná o mediální téma a dochází až k masovým kampaním na záchranu srnčat před sekajícími stroji. Jde jistě o bohu libou činnost, nicméně je třeba si uvědomit, že srnec obecný je druhem běžně se vyskytujícím na celém našem území. Řada ptáků zemědělské krajiny a myriády hmyzu trpí nastavením sečí v naší krajině nerosrovnatelně více. Opakované nebo brzké

seče a nevhodné postupy kosení likvidují ptačí hnízda, hnízdící dospělé ptáky nebo nevzletná mláďata. Palčivý problém je to u chřástalů polních nebo křepelky polních. Dokonce i čejky, hnízdící dnes častěji na polích, převádějí svá mláďata do luk za potravou. V případě chřástalů polních dochází při sečení luk i k zabíjení nevzletných pelichajících dospělců. Přímou u tohoto druhu přítom víme, že seč od kraje ke kraji nebo od středu ke kraji zvyšuje pravděpodobnost přežívání mláďat až o dvě třetiny (Green et al. 2009). Přežití pobíhajících kuřat na hnízdních loukách lze dále významně podpořit snížením pojezdové rychlosti při seči na čtyři kilometry za hodinu. Podpořit ptáky na loukách lze i tak, že některé louky posekáme až po polovině července, v případě chřástalích lokalit až po polovině srpna. Jednomu páru chřástala přitom postačí k úspěšnému vyhníždění tři hektary neposečené louky. Z tohoto rychlého výčtu je nám již jasné, že nevhodný způsob sečení luk může mít negativní vliv na více druhů, nejen na mláďata srnce obecného.

Rozrůznění termínů sečí a dodržování bezpečnějších postupů sečí představují základní a nezbytné nástroje pro podporu života na našich loukách. Postupná sklizeň může být i dobrým adaptačním opatřením, kdy si hospodář ponechá část porostů jako krmivovou rezervu pro případ období sucha, nebo jiných výkyvů počasí. Pokud jsme zemědělci, měli bychom tedy naše louky vnímat více jako ekosystém, který je třeba obhospodařovat s ohledem na udržitelnost života. Šetrné využívání luk rozhodně není v rozporu s udržitelným hospodařením. ■

Poděkování: Děkujeme Ing. Kláře Čámské, Ph.D. za cenné připomínky k textu.

Literatura:

Green R. E., Tyler G. A., Stowe T. J. et Newton A. V. (2009): A simulation model of the effect of mowing of agricultural grassland on the breeding success of the corncrake (*Crex crex*). – *Journal of Zoology* 243: 81–115.